

ГЕНЕЗИС ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

GENESIS OF INNOVATIVE POTENTIAL OF TOURIST ENTERPRISES

Лохман Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та бізнесу,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Lokhman Natalya

PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Economics and Business,
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mikhail Tugan-Baranovsky

Стаття присвячена генезису та розвитку категорії «інноваційний потенціал туристичного підприємства». Визначено етапи розвитку туристичної галузі. Проведено дослідження закономірностей інноваційно-технологічного розвитку. Визначено, охарактеризовано розвиток туристичної галузі за етапами інноваційного розвитку. Проведено моніторинг понять інноваційного потенціалу в туристичній галузі (інноваційний туристський потенціал, інноваційний туристичний потенціал на мега- та макрорівнях, інноваційний потенціал регіону, інноваційний потенціал туристичного регіону, інноваційний туристичний потенціал на рівні кластеру, інноваційний потенціал туризму на рівні організації, інноваційний ресурсний потенціал туристичного підприємства, інноваційний потенціал туристичного підприємства, інноваційний потенціал готельно-ресторанного комплексу, інноваційний потенціал туристичної діяльності підприємства, інноваційний потенціал туристичного бізнесу), виявлено взаємозалежність запропонованих дефініцій. Надано власне поняття інноваційного потенціалу туристичних підприємств.

Ключові слова: інноваційний потенціал, туристична галузь, туристичне підприємство, інноваційний розвиток.

Статья посвящена генезису и развитию категории «инновационный потенциал туристического предприятия». Определены этапы развития туристической отрасли. Проведено исследование закономерностей инновационно-технологического развития. Определено, охарактеризовано развитие туристической отрасли по этапам инновационного развития. Проведен мониторинг понятий инновационного потенциала в туристической отрасли (инновационный туристический потенциал, инновационный туристический потенциал на мега- и макроуровнях, инновационный потенциал региона, инновационный потенциал туристического региона, инновационный туристический потенциал на уровне кластера, инновационный потенциал туризма на уровне организации, инновационный ресурсный потенциал туристического предприятия, инновационный потенциал туристического предприятия, инновационный потенциал гостинично-ресторанного комплекса, инновационный потенциал туристической деятельности предприятия, инновационный потенциал туристического бизнеса), выявлена взаимосвязь предложенных дефиниций. Предоставлено собственное понятие инновационного потенциала туристических предприятий.

Ключевые слова: инновационный потенциал, туристическая отрасль, туристическое предприятие, инновационное развитие.

The article is devoted to the genesis and development of the category "innovative potential of a tourism enterprise". The stages of development of the tourism industry. A study of the laws of innovation and technological development. Dynamic development of the tourism industry as the most volatile industry, which is oriented on constant market changes, can be provided on the basis of innovation, and innovation potential should become the basis of innovation development. The development of the tourism industry was determined and characterized according to the stages of innovative development. The concepts of innovation potential in the tourism industry were monitored (innovation tourism potential, innovation tourism potential at the mega and macro level, region innovation potential, innovation potential of the tourism region, innovation tourism potential at the cluster level, innovation tourism potential at the organization level, innovation resource potential of the tourism enterprise, the innovative potential of the

tourist enterprise, the innovative potential of the hotel-restaurant complex, innovative potential of tourism enterprises, the innovative potential of the tourism business) and found the relationship of the proposed definitions. Provided their own concept of the innovation potential of tourism enterprises. The innovative potential of tourism enterprises is a complex category that characterizes the ability and willingness to innovate the tourism product through the use of available and hidden resources. The development of tourism enterprises oriented to innovation activity requires the availability of innovation potential, which is characterized by three components: available resources providing innovative activity, readiness and ability of the enterprise to apply these resources in the tourism market.

Key words: *innovative potential, tourism industry, tourist enterprise, innovative development.*

Постановка проблеми. В Україні туризм стає однією з небагатьох сфер бізнесу, що викликає значну зацікавленість як серед українських, так і серед закордонних підприємців. По-перше, туристична діяльність фактично є посередницькою діяльністю й не потребує значних інвестицій для започаткування бізнесу. По-друге, на туристичному ринку можливі вигідні взаємовідносини між великими, середніми та малими туристичними підприємствами. По-третє, туризм є перспективною галуззю, оскільки задовольняє постійно зростаючий попит населення України на якісний відпочинок у провідних туристично-рекреаційних комплексах світу й має тенденції до подальшого зростання. Україна володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом і має всі передумови для того, щоб увійти до найрозвиненіших у туристичному аспекті країн світу [1]. Динамічний розвиток туристичної сфери як найбільш мінливої галузі, що орієнтується на постійні ринкові зміни, можна забезпечити на засадах інноватизації, а основою інноваційного розвитку має стати інноваційний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одне з перших понять інноваційного потенціалу, який забезпечував розвиток системи за рахунок нововведень, було застосовано в економічній теорії К. Фріменом. Новація, за К. Фріменом, є системою заходів щодо розроблення, освоєння, експлуатації виробничо-економічного та соціально-організаційного потенціалу, яким володіє новація. Сьогодні, незважаючи на досить часте використання терміна «інноваційний потенціал», відсутня єдина позиція щодо сутності цього поняття та його характеристики [2, с. 183].

Низка авторів (С.В. Козловський [3], А.О. Кри-сак [4], С.А. Кузьмин [5], А.А. Гальчук [6]) трактує інноваційний потенціал як систему, що забезпечує взаємозв'язок можливостей та здатностей ресурсів, діє за визначеним вектором і спрямована на результат. Ш.Е. Марішлі, Н.Д. Романова [7], В.О. Матросова, О.Д. Матросов [8], визначаючи цей термін, зосереджуються на здібностях системи до трансформації, а використання інноваційного потенціалу дає можливість переходити до конкретних дій, тобто від традиційного до нового стану задля задоволення потреб. В.Є. Командровська, Н.Ю. Кривицька, К.І. Домашевська [9] визначають інноваційний потенціал як складну структуру, яка складається з окремих рівнів (галузі, регіону, підприємства) та можливостей (науково-технологічних,

виробничих, фінансово-економічних, соціальних та культурно-освітніх), а також спрямована на розвиток економіки. В.С. Миронова [10] та С.В. Козловський [3] акцентують увагу на ефективному використанні інформаційних ресурсів, які акумулюються завдяки інноваційному потенціалу, перебувають у взаємозв'язку та розвитку, а також володіють якісно новою цілісністю, тобто інноваційний потенціал можна представити у вигляді фігурального інтерфейсу, як системі взаємозв'язку ресурсів і результатів, що призначені для обміну інформацією.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну наукову увагу, приділену дослідженню категорії інноваційного потенціалу, залишається не визначеним поняття інноваційного потенціалу туристичних підприємств.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження генезису інноваційного потенціалу туристичних підприємств та надання власного визначення цієї категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично туристична галузь розвивається досить динамічно, часові етапи її розвитку трактуються в науковій літературі за окремими етапами [11; 12], а особливості розвитку цієї галузі у зазначені періоди чітко простежуються (рис. 1).

Проведення досліджень закономірностей інноваційно-технологічного розвитку, а саме аналіз періодизації великих циклів інноваційного розвитку за М. Кондратьєвим [13] та Й. Шумпетером [14], що радикально змінили структуру ринку та пов'язані із засвоєнням та поширенням технологічних укладів (рис. 2), довели, що розвиток туристичної галузі майже збігається з часовими рамками великих технологічних циклів.

Сьогодні бурхливий розвиток туристичної галузі припадає на п'яту хвилю інноваційного розвитку та пов'язаний з розвитком Інтернету й новітніх інформаційних технологій, мобільного зв'язку, біотехнології, генетично модифікованих продуктів, лікарських препаратів тощо. Туристична галузь як важлива складова національної економіки набуває все більшого значення та швидко інтегрується у світове туристичну індустрію. Її розвиток впливає на такі сфери економіки, як транспорт, сільське господарство, торгівля, зв'язок, будівництво, будучи одним з

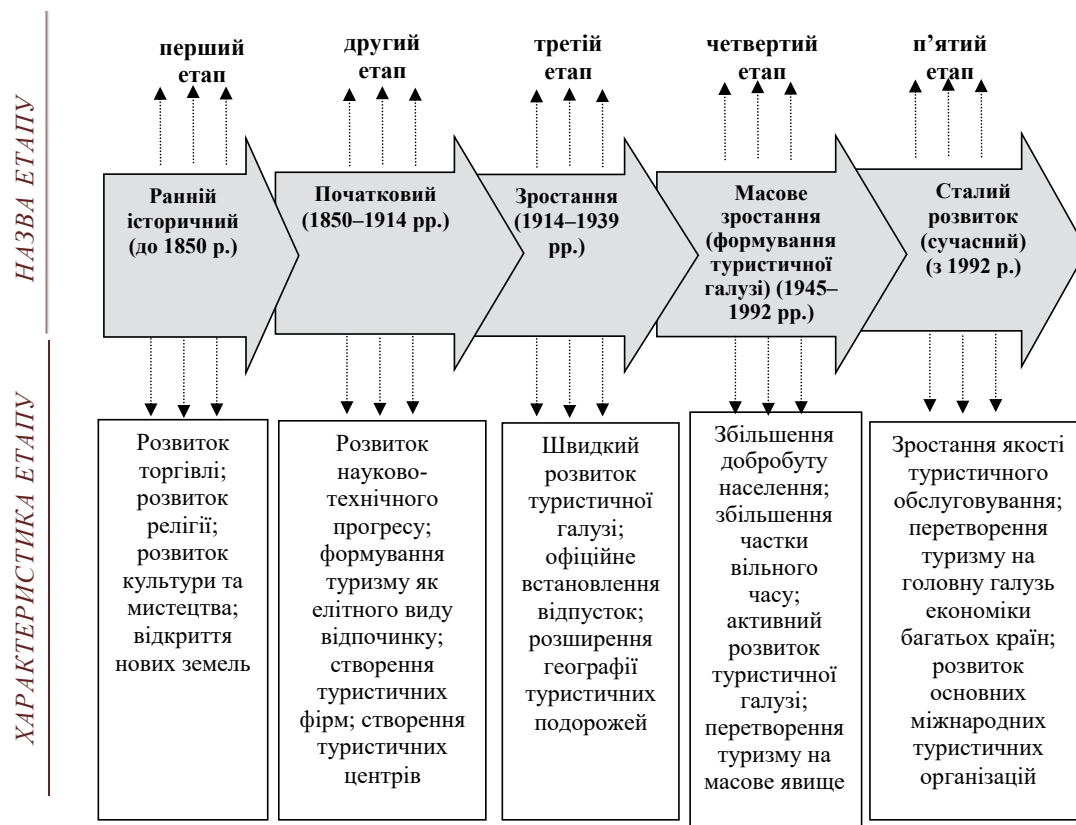

Рис. 1. Історична систематика розвитку туристичної галузі [11; 12, с. 271]

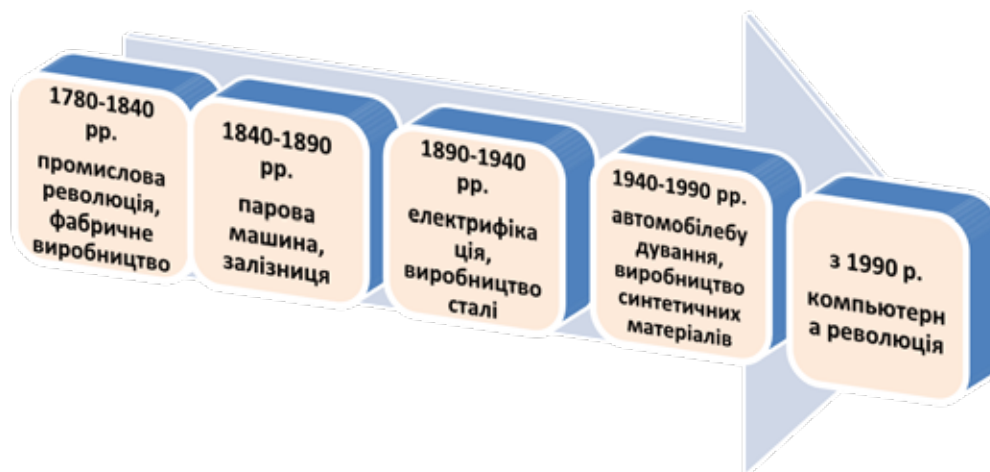

Рис. 2. Періодизація циклів інноваційного розвитку за М. Кондратьєвим та Й. Шумпетером [13; 14]

найбільш перспективних напрямів структурної переорієнтації економіки [15].

Консолідованим базисом функціонування та інноваційного розвитку туристичної галузі є інноваційний потенціал (табл. 1). Дослідження цього явища з різних рівнів та кутів зору дає можливість визначити точки дотику цих понять та сформувати власне бачення

щодо інноваційного потенціалу туристичного підприємства.

Проведений моніторинг понять інноваційного потенціалу в туристичній галузі дав змогу виявити певну взаємозалежність запропонованих дефініцій, адже інноваційний туристичний потенціал пропонує визначення ресурсів і можливостей інновацій в туризмі на всіх рівнях його функ-

Таблиця 1

Тезаурус понять інноваційного потенціалу в туристичній галузі

Термін	Визначення	Взаємозалежність
Інноваційний туристський потенціал	Включає інноваційні туристські ресурси (як доступну частину туристського пропозиції, так і його ймовірну частину, яка не використовується нині з об'єктивних причин, але має ймовірність використання в подальшому) [16].	Визначення ресурсів та можливостей інновацій в туризмі.
Інноваційний туристичний потенціал на мега- та макрорівнях	Це туристичний потенціал, що включає ресурсний, природний, інфраструктурний потенціал регіону (дестинації) [17, с. 116].	Формування платформи для розвитку інноваційного туристичного бізнесу.
Інноваційний потенціал регіону	Віддзеркалює спроможність до інноваційного розвитку з використанням усіх необхідних для цього ресурсів, що є в розпорядженні [18, с. 9].	Забезпечення спроможності використовувати ресурси.
Інноваційний потенціал туристичного регіону	Безпосередньо впливає на ступінь застосування інновацій туристичним підприємством, адже чим більшими можливостями володіє підприємство, тим вищим є рівень інноваційних розробок на туристичному підприємстві [19].	Визначення можливості інноваційного розвитку туристичних підприємств регіону.
Інноваційний туристичний потенціал на рівні кластеру	Це ресурси управлінського впливу, ресурсоощадних технологій, економічної взаємодії та організаційної підтримки суб'єктів кластеру [17, с. 116].	Кооперація ресурсного забезпечення організацій туристичної галузі.
Інноваційний потенціал туризму на рівні організації	Сукупність матеріальних та нематеріальних ресурсів організації (інтелектуальний, комунікативний, репутаційний, клієнтський капітали) [17, с. 116].	Забезпечення можливості використання ресурсів інноваційного потенціалу.
Інноваційний ресурсний потенціал туристичного підприємства	Узагальнююча кількісно-якісна характеристика наявності та використання всіх видів інноваційних ресурсів, якими володіє сфера туризму в масштабах підприємства, яка необхідна для здійснення діяльності з надання якісного обслуговування туристів [16].	Використання інноваційних ресурсів на підприємстві.
Інноваційний потенціал туристичного підприємства	Потенціал, який спрямований на формування нового туристичного продукту, надання унікальної туристичної послуги, застосування нових маркетингових підходів з огляду на нові техніки та ІТ-технології, що підвищують конкурентоспроможність туристичного продукту [20, с. 66]	Формування інноваційного туристського продукту.
	Здатність його організаційної культури до самодобудови [21].	Наявність і застосування організаційної культури.
Інноваційний потенціал готельно-ресторанного комплексу	Описує можливості підприємства туристичного бізнесу запроваджувати інноваційну діяльність, тому управління інноваційним потенціалом є основним завданням для підприємства туристичного бізнесу, оскільки ефективність діяльності в умовах сучасної конкуренції залежить від здатності створювати та активно вживати організаційних, технічних, маркетингових та інших інноваційних заходів, які створюють інноваційний потенціал [22, с. 433].	Запровадження інноваційної діяльності на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу.
Інноваційний потенціал туристичної діяльності підприємства	Сприяє посиленню інноваційного характеру туристичної діяльності, формуванню особливої інноваційної сфери з властивими їй специфікою та суб'єктами [23, с. 116].	Формування інноваційної сфери в туризмі.
Інноваційний потенціал туристичного бізнесу	Можливість перетворення та раціоналізації досвіду й сформованих стереотипів взаємодії суб'єктів бізнес-процесу, відповідно, інноваційний потенціал туристичного підприємства постає як можливість перетворення та раціоналізації досвіду взаємодії суб'єктів цього підприємства [24, с. 203].	Перетворення та раціоналізація досвіду інновацій в туризмі.

ціонування; інноваційний туристичний потенціал на мега- та макрорівнях забезпечує формування певної платформи для розвитку інноваційного туристичного бізнесу; інноваційний потенціал регіону забезпечує спроможність використовувати інноваційні ресурси на підприємствах цього регіону; інноваційний потенціал туристичного регіону визначає можливості інноваційного розвитку туристичних підприємств регіону; інноваційний туристичний потенціал на рівні кластеру орієнтується на кооперацію ресурсного забезпечення організацій туристичної галузі; інноваційний потенціал туризму на рівні організації втілює можливість використання ресурсів інноваційного потенціалу; інноваційний ресурсний потенціал туристичного підприємства характеризує використання інноваційних ресурсів на підприємстві; інноваційний потенціал туристичного підприємства за допомогою наявності та застосування організаційної культури формує інноваційний туристський продукт шляхом використання інноваційного потенціалу; інноваційний потенціал готельно-ресторанного комплексу запроваджує інноваційну діяльність на підприємствах готельно-

ресторанного бізнесу; інноваційний потенціал туристичної діяльності підприємства сприяє формуванню інноваційної сфери в туризмі; інноваційний потенціал туристичного бізнесу шляхом перетворення та раціоналізації досвіду інновацій в туризмі організовує взаємодію інноваційно орієнтованих туристичних підприємств.

Отже, генезис інноваційного потенціалу інноваційно орієнтованих туристичних підприємств базується на вищенаведених дефініціях і дає можливість сформулювати власну думку про це поняття. Інноваційний потенціал туристичних підприємств – це комплексна категорія, яка характеризує можливість і готовність впровадити інноваційний туристичний продукт шляхом застосування наявних та прихованих ресурсів.

Висновки. Розвиток туристичних підприємств, які орієнтовані на інноваційну діяльність, вимагає наявності інноваційного потенціалу, який характеризується трьома складовими, а саме наявними ресурсами, що забезпечують інноваційну діяльність, готовністю та можливістю підприємства застосовувати ці ресурси на туристичному ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нагорняк Г.В., Головка С.М. Інновації як пріоритетні напрямки розвитку туристичної сфери в Україні. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2008. № 1 (1). URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/180977/Nahornyak_Golovko_COVER.png (дата звернення: 23.06.2018).
2. Петровская Ж.А. Инновационный потенциал экономического роста: сущность, структура, показатели. *Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета*. 2009. № 2 (26). С. 183–187. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnyy-potentsial-ekonomicheskogo-rosta-schnost-struktura-pokazateli> (дата звернення: 17.05.2018).
3. Козловський С.В. Роль стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем. *Економіка та держава*. 2010. № 2. С. 55–58.
4. Крисак А.О. Формування інноваційного потенціалу малого підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 12. С. 24–26.
5. Кузьмин С.А. Исследование оценки инновационного развития стран мира. *Теория и практика современной науки*. 2016. № 8 (14). URL: <https://www.modern-j.ru> (дата звернення: 29.05.2018).
6. Гальчук А.А. Классификация и факторы формирования инновационного потенциала страны. *Экономика и право*. 2015. № 9–10. URL: http://www.iepd.kiev.ua/?page_id=43 (дата звернення: 5.09.2018).
7. Маришли Ш.Э., Романова Н.Д. Инновационный потенциал как основа для управления экономической безопасностью предприятия. *NovalInfo.Ru*. 2016. № 56. С. 1–4.
8. Матросова В.О., Матросов О.Д. Сутність та складові інноваційного потенціалу як основа управління інноваційною діяльністю. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»* : збірник наукових праць. № 26. Тематичний випуск : Технічний прогрес і ефективність виробництва. Харків : НТУ «ХПІ», 2011. С. 80–86.
9. Командровська В.Є., Кривицька Н.Ю., Домашевська К.І. Інноваційний потенціал підприємства та розвиток його складових у посткризовий період. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип. 2/3. С. 149–152.
10. Миронова В.С. Оценка инновационного потенциала предприятия. *Креативная экономика*. 2012. № 1. С. 35–39.
11. Устіменко Л.М., Афанасьєв І.Ю. Історія туризму. Київ : Альтер-прес, 2005. 320 с. URL: http://tourlib.net/books_history/ustymenko1-3.htm (дата звернення: 12.09.2018).
12. Щепанський Е.В. Історія становлення та розвитку туристично-рекреаційної галузі України. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2 (34). С. 270–276.
13. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики / редкол. Л.И. Абалкин (отв. ред.) и др. Москва : Экономика, 1989. 526 с.
14. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія / пер. з англ. В.В. Ружицький, П.О. Таращук. Київ : Основи, 1995. 528 с.
15. Гуменюк А.І. Особливості удосконалення регіонального управління інноваційною діяльністю (на прикладі Івано-Франківської області). *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 4 (51). С. 104–111.

16. Карпова Г.А., Хорева Л.В. Экономика и управление туристской деятельностью. Ч. 1. Санкт-Петербург : изд-во СПбГУЭФ, 2011. 268 с.
17. Михайліченко Г.І. Туристичний потенціал: методи оцінювання та інноваційний розвиток. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 115–123. URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-115_123.pdf (дата звернення: 23.08.2018).
18. Панухник О.І. Інноваційний потенціал регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу: передумови формування та векторність управління. *Галицький економічний вісник*. 2015. № 2 (49). С. 5–12.
19. Кальченко О.М. Теоретичні аспекти інноваційної діяльності підприємств туристичної галузі. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. URL: <http://economic-vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=592> (дата звернення: 16.01.2019).
20. Давидова О.В. Особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. Вип. 7. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2015_7_11 (дата звернення: 24.01.2019).
21. Крупський О.П. Концептуальні засади управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2015. Вип. 4. Т. 22. С. 64–71. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/krupskyj.htm (дата звернення: 12.09.2018).
22. Мілашовська О.І., Грянило А.В., Удут М.М. Інноваційний потенціал підприємств готельно-ресторанного бізнесу регіону. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 431–435.
23. Драчук Ю.З., Дульцева І.І. Напрями вдосконалення розвитку сфери туризму на засадах інноваційних маркетингових технологій. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 1 (43). С. 115–119.
24. Крупський О.П. Організаційна культура туристичного підприємства як індикатор його інноваційного потенціалу. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 9. С. 200–204. URL: <https://www.researchgate.net/publication/298011106> (дата звернення: 9.01.2019).